

dokończenie z poprzedniej strony
Czubacz hełmiasty

rodziny grupkach rzadziej samotnie. Najbardziej aktywne w godzinach porannych. Żerują na ziemi oraz na drzewach. Baza pokarmowa składa się głównie z owoców, zielonych części roślin (liście, źdźbła traw), pąki kwiatów. Ponadto dietę urozmaicają białkiem pochodzenia zwierzęcego jak małe bezkręgowce oraz owady i ich larwy. Pobierają również gastrolity, które ułatwiają rozmiękanie pokarmy w przewodzie pokarmowym. Spłoszone zazwyczaj uciekają na drzewa lub szukają schronienia pod osłoną roślinności.

Całość arealu szacowana jest na 35 100 km².

Rozmnażanie

Są to ptaki monogamiczne o silnych więziach partnerskich. Jednak znane są przypadki więzi poli-gamicznych. Dojrzałość płciową uzyskują w drugim roku życia czasem później. Charakteryzują się niskim wskaźnikiem reprodukcji – wyprawdzają tylko jeden lęg w roku. Sezon rozrodczy rozpoczynają w grudniu, kiedy samce rozpoczynają fazę zalotów. Zajmują swoje rewiry, które wynoszą mniej więcej 300x300 m. W pary dobierają się zazwyczaj w lutym i przebywają ze sobą przez cały sezon rozrodczy, a także wspólnie wychowują pisklęta.

Gniazdują na drzewach zazwyczaj w marcu. Gniazda są owalne zbudowane głównie z chrustu. Średnie wymiary gniazda wynoszą 60-80 cm długości na 35-50 cm szerokości. Materiał gniazdowy stanowią pióra, liście. Jaja są duże, koloru białego-kremowego. Ich średnie wymiary wynoszą 10-12 cm długości na 6-6,5 cm szerokości.

Zdjęcie:
Karol Sepielak

różowe. Pisklętami opiekują się oboje rodzice. Dorosłe czubacze widywane są wraz z potomstwem najczęściej w maju. Samiec w obliczu zagrożenia zaciekle broni samicy oraz młodych, często ryzykując własne życie. Przez kilka pierwszych dni życia dorosłe czubacze podają pisklętom pokarm w dziobie dopóki te, same nie nauczą się go pobierać z roślin lub podłoża. Pisklęta żywią się głównie drobnymi owadami i ich larwami. Z biegiem czasu ich baza pokarmowa staje się podobna do diety rodziców.

W hodowlach do sezonu rozrodczego przystępują najczęściej w okresie wiosennym tj. kwiecień-czerwiec o najintensywniejszym przebiegu w maju. Lęg liczy zazwyczaj jedno lub dwa jaja. Jaja składane są w odstępach 48 godzin, zazwyczaj w godzinach porannych. Jednak warto dodać, że wiele jaj ulega zniszczeniu. Znane są przypadki, kiedy samica składała jaja siedząc na żerdzi, a te spadają

wtedy warto do woliery dostarczyć trochę budulca – chrust, liście.

Jeżeli samica nie wykazuje zainteresowania gniazdem i tym samym pierwsze jajko złoży w przypadkowym miejscu, można je zabrać i umieścić w gnieździe przygotowanym przez nas w woliery. Czasem zachęca to samice do złożenia kolejnego jaja do gniazda i ewentualnej inkubacji. Warto dodać, że znane są przypadki przebiegu sezonu rozrodczego w sposób zupełnie naturalny. Kury charakteryzuje dobrze rozwinięty instynkt kwoczenia. Jeżeli jaja są podbierane, samica może znieść ich więcej zazwyczaj w dwa lęgi, które w sumie pozwalają uzyskać trzy jaja rzadziej cztery. Pierwszy lęg najczęściej liczy dwa jaja drugi zazwyczaj tylko jedno czasem dwa jaja.

Podczas inkubacji jaj w inkubatorze należy zastosować następujące parametry: temperatura 37,5°C, wilgotności 52%. W warunkach sztucznego odchovu pisklęta odchowujemy podobnie jak bażanty. Optymalna temperatura w odchowni to 32°C. Warto dodać, że stosunkowo często pisklęta kłują się z krzywymi palcami. Takim pisklakom należy założyć plastry korygujące, które będą nosić przez kilka pierwszych dni życia. Pisklętom można podawać starter przeznaczony dla indyków, a także niewielkie ilości białka zwierzęcego w postaci larw owadów. Cennym przysmakiem mogą okazać się drobno posiekane owoce oraz warzywa. W pierwszych dniach życia niektóre pisklęta mają problem z pobieraniem pokarmu. W takim przypadku można spróbować dołączyć do odchowni pisklę np. kury lub bażanta, od którego będą się mogły nauczyć. Ponadto można rozsypać niewielką ilość granulatu na dnie odchowni. Przykuje to dodatkową uwagę pisklęcia, gdy będzie po nim chodził.

Warto dodać, że lepsze wyniki w rozrodzie są od par, które zostały zestawione w pierwszym roku życia. Pary należy tworzyć z ptaków w tym samym wieku. Nie zaleca się łączyć dorosłego samca z młodą (roczną samicą) ponieważ samiec może ją prześladować.

Hodowla

Czubacze należą do ptaków ciepłolubnych, dlatego do ich hodowli należy przystąpić woliery zewnętrznej, połączonej z woliery wewnętrzną. Są bardzo podatne na odmrożenia dlatego w woliery wewnętrzną w której ptaki będą mogły przetrwać musi panować temperatura powyżej 0°C za opty-

malną uznano 8-10°C. Ponadto musi panować w nim umiarkowana wilgotność. W pomieszczeniach o zbyt małej wilgotności pióra są łamliwe i pomierzwione oraz wyglądają mniej estetycznie. Ważnym elementem wystroju woliery wewnętrznej jest grzędą, która powinna mieć średnicę około 10-15 cm. Należy umieścić ją na jednym z końców woliery. Niektórzy hodowcy zamiast grzęd stosują także grube sznury lniane.

Woliera zewnętrzna powinna mieć wystawę południową. Minimalna powierzchnia woliery zewnętrznej wynosi 12 m². Jej minimalna wysokość powinna wynosić 2,2 m. Jednak jeżeli warunki na to pozwalają warto zrobić wyższą woliery i wyżej umiejscowić żerdzie, z których czubacze bardzo lubią korzystać. Całość lub przynajmniej połowę warto zadasyżić, by ochronić ptaki przed nadmiernym nasłonecznieniem oraz opadami deszczu. Ściany boczne najlepiej do połowy wykonać z litego materiału, który zapewni ochronę przed porywistymi wiatrami. Ponadto ochroni to ptaki z sąsiednich boksów od walk „przez siatkę”, które mogą mieć poważne

Zdjęcie:
Karol Sepielak

konsekwencje. Drugą połowę można osiatkować. Siatka powinna być wytrzymała, najlepiej zgrzewana o oczkach 13x13 mm. Podłoże musi być dobrze przepuszczalne np. żwirówce, żwirowo-piaskowe, które z łatwością będzie można oczyścić, by utrzymać wysoki poziom higieny w woliery. W woliery może przebywać tylko para ptaków. Nie należy łączyć ich w stadka zarodkowe, tym bardziej z przedstawicielami innych gatunków kuraków. Należą do ptaków nerwowych, łatwo wpadają w stres, dlatego woliery powinna być gęsto obsadzona roślinami, które zapewnią czubaczom kryjówki oraz osłoną przed nadmiernym nasłonecznieniem. Niektóre koguty w okresie rozrodczym mogą stawać się bardzo agresywne względem opiekuna, dlatego wykonując codzienne obowiązki w woliery, należy być szczególnie ostrożnym. Ponadto samice również bardzo często przejawiają agresję względem ludzi. Są to najbardziej agresywne czubacze spośród wszystkich gatunków.

Bardzo chętnie zjadają owoce oraz warzywa, które – drobno posiekane – stanowią podstawę diety w hodowlach. Ponadto chętnie pobierają przeznaczone do skarmiania dla bażantów lub indyków mieszanki ziaren i nasion wraz z dodatkiem granulatu. Warto pamiętać, by w sezonie rozrodczym wzbogacić dietę w wapń, szczególnie cenny dla samic. Ponadto w okresie zimowym należy dostarczać do wody witaminy. Czubacze są bardzo wrażliwe na pleśń, dlatego niedojady należy jak najszybciej usuwać, ponieważ stanowią zagrożenie dla zdrowia ptaków. Są podatne na infekcje

bakteryjne. Narażone są także na inwazje pasożytów, głównie nicieni *Syngamus trachea*.

Zagrożenie i ochrona

Czubacze hełmiaste posiadają status zagrożonego wymarciem („Endangered”) na „Czerwonej Liście Gatunków Zagrożonych” Światowej Unii Ochrony Przyrody (IUCN Red List Category). Liczebność populacji szacowana jest na 1 000-2 500 tys. dorosłych osobników i ma tendencję spadkową. Na spadek populacji mają wpływ kłusownictwo, degradacja i fragmentacja siedlisk.

Znajduje się na liście Konwencji Waszyngtońskiej (CITES) w II załączniku.

Występuje na terenie obszarów chronionych. W wielu krajach zastrzeżone przepisy pozwalające na legalne polowanie na czubacze. Prowadzone są kampanie informacyjne, które mają na celu uświadomienie ludziom, jak istotna jest ochrona tego gatunku. Ponadto w hodowlach tworzona jest rezerwa populacyjna.

Podsumowanie

Czubacze hełmiaste są coraz częściej eksponowane w wolierych ogrodów zoologicznych oraz w prywatnych kolekcjach. Nie poleca się ich początkującym hodowcom. Są to wymagające ptaki, ponadto bardzo często przejawiają agresję względem opiekuna, co utrudnia obsługę. W Polsce można je podziwiać min. w Poznańskim Starym Zoo, Wrocławskim Ogrodzie Zoologicznym, W Centrum Edukacji Przyrodniczej w Lubinie oraz do niedawna w Warszawskim Ogrodzie Zoologicznym. Chociaż należą do jednych z najlepiej poznanych gatunków czubaczy, to nadal wiele aspektów ich życia w naturze, jest tajemnicą. Miejmy nadzieję, że staną się popularniejsze w hodowlach, co pozwoli lepiej poznać te pełne wdzięku i majestatu kuraki.

tekst:

Karol Sepielak
www.olsniak.pl

Wszystkie zdjęcia zostały zrobione w Centrum Edukacji Przyrodniczej w Lubinie
http://www.parki-lubina.pl

Zdjęcie: Andrzej Łużyński

Wielkość lęgu liczy zazwyczaj dwa jaja, rzadziej jedno. Inkubacja waha się od 34-36 dni. Inkubacją zajmuje się samica. Kury siedzą bardzo wytrwale, gniazdo opuszczają tylko raz na dobę. Zazwyczaj w godzinach porannych 8-10 przed południem. Pisklęta są rdzawe z płowo-żółtym podbrzuszem i czarnym rysunkiem na grzbiecie oraz ciemieniu. Cieką się

rozbijały się. Ponadto niektóre osobniki mają tendencję zjadania jaj. W hodowlach na gniazdo można przeznaczyć np. duży wiklinowy kosz lub plastikową beczkę, którą należy umieścić poziomo minimum 1,5 m nad ziemią. W jej przedniej części należy zrobić otwór, który pozwoli ptakom swobodnie wejść do środka. Niekiedy same budują gniazdo,

CIEKAWOSTKA...

Czaszki tych czubaczy są dla Indian ważnym symbolem. Ich liczba wywieszana nad drzwiami wejściowymi świadczy o statusie społecznym. Ponadto myśliwi zbierają dzioby jako trofeum. Polowania na czubacze są głęboko zakorzenione w kulturę Indian. Ich wizerunek często przedstawiany jest w sztuce (obrazy, rzeźby). Drugi człon nazwy „hełmiasty” pochodzi od specyficznej narośli na głowie.

